

POLITIET

Det kgl. justis- og beredskapsdepartement
Sivilavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres referanse
12/7414 - KRS

Vår referanse
201301393

Dato
02.05.2013

Høringsuttalelse – Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker

Vi viser til Justisdepartementets brev 16.01.2013, der rapporten "Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker" ble sendt på høring. Frist for uttalelser var satt til 16.04.2013. Justisdepartementet v/ kst. avdelingsdirektør Elise Stilloff forlenget 04.03.2013 fristen for Oslo politidistrikt til 02.05.2013. Uttalelsen sendes som anmodet også på e-post til postmottak@jd.dep.no.

Statens barnehus Oslo (SBO) er en del av Oslo politidistrikt (OPD), og leverer sin uttalelse som del av uttalelsen fra Oslo politidistrikt. Statens barnehus Oslo dekker en region som består av politidistriktene Nordre Buskerud, Søndre Buskerud, Asker og Bærum, Oslo, Follo og Østfold. SBO har derfor nyttig erfaring fra samarbeid med flere ulike politidistrikter.

OPD gjennomførte i 2012 212 dommeravhør og 21 politiavhør ved SBO, en økning fra 198 dommeravhør og 13 politiavhør i 2011. SBO gjennomførte i 2012 589 dommeravhør og 39 politiavhør, en økning fra 482 dommeravhør og 26 politiavhør i 2011. Antall avhør av barn har som det fremgår økt vesentlig de siste årene.

1. Generelt om avhør av psykisk utviklingshemmede

OPD er enig i at mer oppmerksomhet må rettes mot overgrep mot psykisk utviklingshemmede. OPD avhørte bare et par psykisk utviklingshemmede i 2012. SBO registrerte henholdsvis ni og åtte avhør av denne gruppen i 2011 og 2012. I 2010 hadde SBO ingen avhør i denne gruppen. Forskning viser betydelig høyere forekomst av seksuelle overgrep mot psykisk utviklingshemmede enn i befolkningen ellers (Hoem Kvam, 2001 og Sullivan & Knutson, 2000). Opplysninger tyder også på at en del overgrep mellom psykisk utviklingshemmede på institusjon ikke anmeldes til politiet. Det er derfor grunn til å tro at mørketallene er store. OPD oppretter nå familievoldsteam på de fem politistasjonene, og økt avhørskompetanse på stasjonene vil kunne føre til mer oppmerksomhet også mot psykisk utviklingshemmede som fornærmede og vitner. Som følge må det forventes flere anmeldelser og flere avhør av psykisk utviklingshemmede.

Behovet for å likestille barn og psykisk utviklingshemmede er begrunnet i forskning som viser at begge grupper er svært påvirkelige, har redusert kognitiv kapasitet og har underutviklede kommunikasjonsevner (mangler ord og begreper). Det må derfor være et minimum at alle avhør av psykisk utviklingshemmede tas opp på lyd og bilde for å kunne etterprøve hvordan informasjon kommer frem i avhøret, hvilke spørsmål som stilles og ikke minst den non-verbale kommunikasjonen.

Psykisk utviklingshemmede er en uensartet gruppe med ulike diagnoser og ferdigheter, noe som i større grad enn ved avhør av barn krever at avhører tilpasser seg riktig nivå for avhøret. Fordi det ofte haster å ta avhøret, vil det gjerne være knapt med tid for politiet i forkant til å få innhentet relevante helseopplysninger om den psykisk utviklingshemmedes diagnose og funksjonsnivå. For å gi avhører best mulig grunnlag for å forberede avhøret, kan en løsning være at den psykisk utviklingshemmede en dag eller to før avhøret besøker barnehuset og der blir kartlagt av barnehusets fagpersoner. Slik kartlegging praktiseres bl.a. i USA. Besøket på barnehuset vil også kunne gi den psykisk utviklingshemmede større trygghet når han møter til avhør på barnehuset.

Fordi avhør av psykisk utviklingshemmede byr på spesielle utfordringer bør slike avhør formentlig utføres av et fåtall avhørere, slik at spesialkompetanse kan bygges opp i politidistriktet.

Da antall årlige avhør av psykisk utviklingshemmede foreløpig er så lavt, legger vil til grunn at selv et noe økt antall ikke får vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser.

***

Nedenfor vil vi i hovedsak omtale avhør av barn. Der ikke annet fremgår, gjelder de samme synspunkt også for psykisk utviklingshemmede.

2. Forslaget om at sedelighetssaker og familievoldssaker likestilles i ny avhørsmøll (strpl. § 234 nytt andre ledd og forskriften § 2 første ledd)

OPD støtter arbeidsgruppens forslag om at avhør i saker som gir rett til bistandsadvokat skal omfattes av forskriften, og at sakstyper som skal gi rett til bistandsadvokat utvides noe.

Det har vært en stor økning i antall dommeravhør i familievoldssaker, som følge av at denne sakstypen i økende grad anmeldes til politiet. Straffesaksaksutviklingen tyder på at økningen vil fortsette. I 2012 hadde OPD til sammen 212 dommeravhør, 21 politiavhør og 45 medisinske undersøkelser på SBO. Hos SBO er 126 (59,4 %) av disse dommeravhørene registrert i voldssaker og 71 som seksuelle overgrep, det vil si at 8 saker er registrert som både voldssak og seksuelt overgrep. Første kvartal 2013 hadde OPD til sammen 46 dommeravhør, 5 politiavhør og 8 medisinske undersøkelser ved SBO. Hos SBO er 34 (73,9 %) av disse dommeravhørene registrert i voldssaker og 11 som seksuelle overgrep. De registrerte voldssakene er i all hovedsak familievoldssaker. Denne utviklingen viser at andelen avhør i familievoldssaker stadig øker. I realiteten er altså deler av den foreslåtte likestillingen allerede gjennomført i praksis.

Ettersom avhør i familievoldssaker nå utgjør en så stor andel av dommeravhørene, blir lovttekstens ensidige fokus på seksualforbrytelser som målgruppe unaturlig og villedende.

På grunn av for liten tilgang på dommeravhørere vurderes i familievoldssaker i dag ofte strengt hvilke barn i en søskenflokk som skal avhøres. Dette kan være uheldig, særlig fordi også barn som har vært vitne til familievold kan ha status som fornærmet, med de rettigheter som følger av det, jf. Rt-2010-949. Erfaring viser dessuten at man ofte får flere opplysninger om vold og overgrep dersom flere eller alle barna i en søskenflokk avhøres, også om at flere av søsknene har opplevd eller vært vitne til vold eller andre overgrep.

Det er en fordel for barn i alle straffesakstyper å omfattes av ordningen, noe som reiser spørsmål om avgrensning. Lovteknisk kan man begrense seg til å regulere at barn skal/bør avhøres ved dommeravhør. Skal antall slike avhør begrenses ytterligere, står valget mest naturlig mellom å definere sakstyper eller å formulere mer generelle vilkår om sakenes alvor. Barn avhøres av politiet i en rekke meget alvorlige kriminalitetstyper, men som ikke er seksualforbrytelser eller familievold. Et ganske utbredt eksempel i Oslo er gateran, som kan være svært alvorlige og skremmende og ikke sjeldent rammer barn og unge.

Den forventede videre veksten i antall familievoldssaker og ytterligere økt oppmerksomhet mot familievold vil føre til en ytterligere økning i antall avhør av barn. Dette vil kreve utdanning av flere avhørere, flere påtalejurister må kvalifiseres når flere avhør skal ledes, administrativt arbeid med berømmelse av avhør vil øke og flere avhør må skrives ut.

Utvides ordningen ytterligere i tråd med arbeidsgruppens forslag, kommer ressursbruk ved disse nye sakene i tillegg, se omtalen under pkt. 3 og 18.

3. Forslaget om avhør etter forskriften i sakstyper som ikke gir rett til bistandsadvokat (forskriften § 2 andre, tredje, femte og sjette ledd)

Arbeidsgruppen foreslår at fornærmet barn under 15 år/psykisk utviklingshemmet i saker som ikke gir rett til bistandsadvokat, *bør* avhøres etter forskriften. Barn/psykisk utviklingshemmede som avhøres som vitner i saker som ikke gir rett til bistandsadvokat *kan* avhøres etter forskriften, og andre med tilsvarende funksjonssvikt *kan* i alle typer forhold avhøres etter forskriften. Det synes å være påtalemyndigheten som under etterforskningen beslutter om avhør skal tas etter forskriften, jf. forskriften § 2 sjette ledd.

Påtalemyndighetens beslutning om avhørsform av fornærmede og vitner som angitt over vil kunne få stor betydning for deres rettigheter og plikter, på samme måte som rettens beslutning i dag etter strpl. § 239 andre ledd, jf. dagens forskrift § 1. Særlig aktuelle sakstyper med barn under 15 år som fornærmet eller vitne utover saker som gir rett til bistandsadvokat er gateran, ordinære voldssaker og trusler utenfor nære relasjoner. For OPD utgjorde disse sakstypene 260 saker i 2012 der fornærmede var under 15 år. I disse sakene tas det etter dagens ordning normalt ikke dommeravhør.

Ettersom forslaget legger opp til en stor grad av skjønn ved vurderingen av om avhør i disse sakene skal foretas etter forskriften, er det usikkert i hvor mange saker politijuristene vil beslutte slike avhør. Hvor mye økt ressursbruk forslaget vil føre til er derfor vanskelig å angi. Utfra ordlyden vil økningen kunne bli betydelig, med store påfølgende kostnader og behov for betydelig flere avhørere, jurister og skrivere. OPD må i tilfelle få tilført ressurser til å dekke disse økte kostnadene.

Ved beregning av økonomiske og administrative konsekvenser tar vi på bakgrunn av opplysningene over utgangspunkt i at det i 2012 - etter den foreslåtte forskriften - burde vært tatt dommeravhør i ytterligere ca. 260 saker, og anslår skjønnsmessig at dette ville

utgjøre ca. 260 ytterligere dommeravhør. For dommeravhører beregnes i gjennomsnitt 2 dagers arbeid med et dommeravhør, inklusiv forberedelse, gjennomføring og etterarbeid. Økningen utgjør derved 520 dagsverk for dommeravhørerne. Beramning av et dommeravhør kan ta ½ dag der mange er involvert, dvs. 130 dagsverk. For etterforsker som følger avhøret, antas tidsbruken å være omtrent som om han selv tok avhøret. Politijurist følger normalt ikke ordinære politiavhør i disse sakene. Med en økning på 260 avhør, der det i gjennomsnitt kreves minst et par timers forberedelser til hvert avhør og reisefravær/tilstedeværelse i avhør anslagsvis 3 timer pr. avhør i slike saker, utgjør dette minst 170 dagsverk. Ressursbruk til skrivning av protokoll fra avhøret vil variere avhengig av metode, se pkt. 8 og 14.

4. Forslaget om at aldersgrensen for ordningen senkes fra 16 til 15 år (strpl. § 298 og forskriften § 2 første til tredje ledd)

FNs barnekonvensjon artikkel 1 definerer barn som personer under 18 år. Konvensjonen artikkel 3 bestemmer at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn, herunder fra lovgivende organer. Forslaget innebærer at 15-åringer ikke lenger skal omfattes av ordningen, noe som må vurderes opp mot barnekonvensjonens krav. Normalt vil det være en fordel for alle barn å omfattes av ordningen, og en begrensning i gruppen barn som omfattes må derfor begrunnes godt. SBO er med sitt barnefaglige perspektiv uenig i forslaget om å senke aldersgrensen og mener det er viktig å beskytte barnet/ den unge fra de tilleggsbelastninger det er å måtte forklare seg i hovedforhandlingen. SBO mener derfor at ordningen ideelt sett burde omfatte alle under 18 år, men i alle fall bør beholdes for barn under 16 år.

I 2012 var antall 15-åringer dommeravhørt ved SBO 45 (av 600 avhørte personer). Av disse var 15 barn i saker etterforsket av OPD.

I praksis blir heller ikke i dag alle 15-åringer avhørt ved dommeravhør, og det er derfor ikke lett å si hvor stor gruppe endringen vil omfatte.

En 15-åring kan normalt gjøre rede for aktuelle spørsmål i et avhør, men kognitivt er de ikke utviklet som en voksen og trenger derfor en spesielt tilpasset avhørsmetode. Dersom aldersgrensen senkes, bør politiavhør av barn mellom 15 og 18 år som hovedregel utføres på barnehuset, slik at barnet sikres nødvendig oppfølging på linje med barn under 15 år.

Ved særlig behov vil avhøret også kunne gjennomføres av en med utdanning i avhør av barn. Betydningen av å omfattes av ordningen er derfor i stor grad knytte til at barnet slipper å forklare seg i hovedforhandlingen, og derved kan begynne på prosessen med å legge saken bak seg.

I den andre enden av aldersskalaen, minner vi om at barn på 2-3 år er særlig vanskelig å avhøre i straffesaker. I mange slike avhør fremkommer lite informasjon av betydning som bevis. SBO har imidlertid god erfaring med en særskilt tilpasset avhørsmetodikk (sekvensielle avhør) ved avhør av disse minste barna. Metoden krever særlig opplæring.

Ut fra antall 15-åringer dette årlig gjelder, har forslaget begrenset økonomisk og administrativ konsekvens.

5. Forslaget om at alder på tidspunkt for første avhør avgjør om barnet omfattes av ordningen (strpl. § 298 og forskriften § 2 fjerde ledd)

Et sentralt hensyn bak ordningen med dommeravhør er at barnet skal kunne legge bak seg saken, og slippe den belastning en langvarig etterforskning og irettesføring kan medføre, herunder belastningen ved å forklare seg i retten. Det er i dette perspektivet et problem i dag at en del barn under 16 år avhøres ved dommeravhør, men likevel må forklare seg i retten fordi barnet fyller 16 år før hovedforhandlingen gjennomføres. Forslaget vil derfor gi barnet større trygghet og forutsigbarhet, uavhengig av hvor lang tid etterforskningen tar, og uavhengig av eventuell tidsforløp ved anke til lagmannsretten.

Forskning viser at barn i en del saker holder tilbake opplysninger om de groveste overgrepene og ofte trenger tid og flere avhør før de forteller en fullstendig historie. En trygghet for at man slipper å møte i hovedforhandling, vil på denne bakgrunn kunne føre til at barnet i større grad åpner seg i avhøret.

Generelt er det en klar fordel for opplysningen av saken under hovedforhandlingen at alle relevante vitner forklarer seg for den dømmende rett. Dette gir normalt retten et bedre grunnlag for å vurdere vitnets forklaring og troverdighet, samt stille oppfølgingsspørsmål. Særlig der barnet i løpet av sakens gang blir eldre enn 16 år (etter forslaget 15 år), må det avveies om barnets alder ved første avhør alltid skal være avgjørende. For barnet vil forslaget normalt utgjøre en fordel.

Vår erfaring er at det i en del saker om serieovergripere kan gå flere år før politiet får nok informasjon om en mistenkt til at tiltale blir aktuelt. I saker som ofte er uten tekniske spor eller vitner, er det ofte ikke tilstrekkelig informasjon til at den enkelte fornærmedes forklaring kan legges til grunn utover enhver rimelig tvil. Den enkelte sak vil da kunne bli henlagt etter bevisets stilling. Over noen år kan dette bildet endre seg, ved at stadig flere fornærmede anmelder samme mistenkte og at et handlingsmønster hos mistenkte blir synlig for politiet. Forklaringene fra ulike fornærmede vil gjensidig kunne styrke hverandre, og føre til at det samlet blir grunnlag for en tiltale. Også foreldede saker vil kunne bidra til å kaste lys over mistenktes handlemønster. I slike saker vil dommeravhørene kunne være gjennomført opptil flere tiår tilbake i tid, og vitnet vil kunne være godt voksen når en hovedforhandling blir aktuell. Spørsmålet er om påtalemyndigheten eller forsvarer skal være avskåret fra å føre vitnet for retten også i slike tilfeller.

Strpl. § 298 gir i dag retten mulighet til å beslutte – når særlige grunner foreligger – at et vitne må forklare seg under hovedforhandlingen selv om det har forklart seg i dommeravhør. Etter det vi kjenner til brukes denne adgangen lite i praksis, og den fremstår som en snever unntaksregel. I enkelte tilfeller vil adgangen imidlertid kunne være en viktig sikkerhetsventil. Arbeidsgruppens forslag om å beholde denne adgangen fremstår som en rimelig balanse mellom motstridende hensyn.

6. Forslaget om at barnehusene gis en sentral plass i ny ordning, og bruk av dem gjøres obligatorisk i mange tilfeller (forskriften § 3)

Europarådets konvensjon 25.10.2007 nr. 201 om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttelse og seksuelt misbruk stiller i artikkel 35 nr. 1 bokstav b krav til staten om å sikre at lokalene som brukes ved avhør av barn på konvensjonens saksområde er tilpasset formålet.

OPD støtter den foreslåtte obligatoriske bruk av barnehusene for å ivareta barnet i forbindelse med avhør, selv om dette fører til økte kostnader for politidistriktene i forbindelse med transport og kontorfravær, samt reiseutgifter for barn og følgeperson. Evalueringen av barnehusene viser at barnehusene gir barnet en mer helhetlig ivaretagelse

og oppfølging enn politiet selv har mulighet for. Bruken av barnehusene er derved med på å øke barnas rettssikkerhet. En viktig forutsetning for å gjøre bruk av barnehusene obligatorisk er at barnehusene får tilstrekkelig kapasitet til at alle avhørene kan gjennomføres uten vesentlig ventetid.

I forslaget åpnes det for at avhøret kan gjennomføres andre steder dersom hensynet til den som avhøres tilsier det. Etter SBOs erfaring bør slike avgjørelser treffes i samråd med det aktuelle barnehus.

OPD har for øvrig ikke lenger egnede avhørsrom og fasiliteter til avhør av barn og ser det ikke som aktuelt å ta avhør av barn som omfattes av forskriften andre steder enn på SBO.

Obligatorisk bruk av barnehusene oppfattes som en ordensforskrift, uten at brudd får noen konsekvenser for bruken av avhøret.

7. Forslaget om en ukes frist for gjennomføring av avhør av fornærmede og sentrale vitner i saker som gir rett til bistandsadvokat, og fire ukers frist i andre saker (forskriften § 4)

Europarådets konvensjon 25.10.2007 nr. 201 om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttelse og seksuelt misbruk stiller i artikkel 35 nr. 1 bokstav a krav til staten om å sikre at avhør av barnet på konvensjonens saksområde skjer uten unødig forsinkelse.

Som kjent ble et tilsvarende forslag fremmet for Odelstinget som dokument 8:35 (1997-98), men ikke vedtatt.

For å få best mulig informasjon fra et vitne er det etterforskningsfaglig åpenbart en fordel at første avhør av fornærmede og sentrale vitner gjennomføres så kort tid som mulig etter det forhold saken gjelder. Også hensynet til barnet og andre involverte taler med tyngde for at avhør bør foretas etter kort tid.

Utfra et påtaleperspektiv er det imidlertid ikke behov for regelfesting av kortere frist for gjennomføring av avhør i de mest alvorlige sakene eller lengre frist i øvrige saker. Som alminnelig synspunkt er det uheldig å regelfeste tidsfrister som overstyrer de faglige vurderingene til etterforskningsledelsen. Prioritering bør heller styres av hvor mye det i den enkelte sak haster å få gjennomført det aktuelle avhøret. Her er for eksempel barnets risiko for fortsatt eksponering for overgrep, samt barnets alder og hukommelse viktige faktorer. Dessuten er det en rekke etterforskningstaktiske hensyn og praktiske utfordringer som må ivaretas i forbindelse med et avhør, og som får betydning for når det for politiet er mest hensiktsmessig eller tilrådelig å gjennomføre avhør.

De aller fleste dommeravhør som gjennomføres i OPD gjelder saker som gir rett til bistandsadvokat. OPD vil etter forslaget dermed i de fleste sakene få vesentlig kortere frist for å gjennomføre første avhør enn i dag. Det foreslåtte kriteriet er derfor utfra en praktisk synsvinkel lite hensiktsmessig. Allerede i dag er det i mange saker vanskelig for OPD å overholde lovens frist på to uker, jf. strpl. § 239. Ved SBO gikk det i 2012 i gjennomsnitt 95,3 dager fra anmeldelse til avhør, mot 71,1 dager i 2011. Ved OPD gikk det i gjennomsnitt 122,8 dager fra anmeldelse til avhør, mot 92,8 dager i 2011. Tidsforløpet er gjennomgående lengre for voldssaker enn for overgrepssaker, men er for begge grupper økende. I akuttsaker er tidsforløpet vesentlig kortere, og avhør i slike saker gjennomføres oftest så raskt som det er nødvendig.

Skal OPD basert på dagens antall dommeravhør kunne overholde en enda kortere frist, vil det kreve økte ressurser for å skape økt kapasitet og fleksibilitet i etterforskningen av sakene. Flere av arbeidsgruppens forslag innebærer at flere saker enn i dag skal omfattes av ordningen, noe som ytterligere vil kreve tilførsel av ressurser.

Samlet sett mener OPD at det ikke er grunn til å forandre dagens frist på 2 uker (strpl. § 239 fjerde ledd).

I en rekke av de sakstypene der avhør etter forskriften *bør* eller *kan* skje (forskriften § 2 andre og tredje ledd), vil også mistenkte være under 18 år. Da skal etterforskningen være avsluttet og saken påtaleavgjort innen 6 uker, jf. strpl. § 249 andre ledd. Avhør i slike saker må derfor påskyndes i forhold til den foreslåtte fristen på fire uker. Også faren for at ungdommene i ventetiden utsettes for ytterligere vold og trusler i sitt nærmiljø tilsier at en del av disse sakene bør behandles raskere enn den foreslåtte fristen.

I dag er det ikke uvanlig at det gjennomføres to til tre avhør i ungdomssaker i løpet av et dagsverk. Med forberedelser og etterarbeid regnes et dommeravhør å ta to dagsverk for avhører. Velger man å avhøre barn etter forskriften i flere ungdomssaker, vil derfor også det øke saksbehandlingstiden med mindre tilstrekkelig med ressurser tilføres.

Et alternativ i saker uten rett til bistandsadvokat kan være å benytte spesielt erfarne etterforskere til å ta videoavhør på barnehuset, slik at også disse barna kan få relevant oppfølging. Ulempen for vitnet vil være at han fortsatt må forklare seg i hovedforhandlingen. For om mulig å unngå møteplikt kunne man tenke seg at forsvarer får anledning til å følge videoavhøret og foreslå kontrollspørsmål. Eventuelt bør vitnets alder og omstendighetene for øvrig i en del saker kunne utgjøre slik særlig grunn at vitnet avhøres ved fjernavhør fra barnehuset for å slippe å møte i rettssalen, jf. strpl. § 109 a.

Faktorer av stor betydning for hvor raskt avhør kan gjennomføres, er først og fremst kapasiteten ved barnehusene og tilgang på avhører. Selv om SBO nylig har fått bevilgninger til å ansette flere personer og utvide antall avhørsrom, er det fortsatt en betydelig utfordring at antall avhørere er så få. Selv om det stadig utdannes nye avhørere, er det også flere utdannede avhørere som bytter stilling og derfor ikke lenger bruker sin avhørsutdannelse.

På politistasjonene i Oslo er det i tillegg en utfordring at det er stor gjennomtrekk av etterforskere og at de fleste etterforskerne har mindre enn 2 års praksis etter eksamen fra PHS. Mange av dem oppfyller derfor ikke dagens kvalifikasjonskrav til utdannelse som avhører ved PHS. Dette er en viktig årsak til at det er krevende å øke antall utdannede avhørere i OPD.

8. Forslaget om at påtalemyndigheten overtar dommerens ansvar for avhøret av barn og psykisk utviklingshemmede, og at avhørene nesten utelukkende skal gjennomføres uten involvering fra domstolen (forskriften § 5)

Innledningsvis bemerkes at det har en prinsipiell side å fjerne dommeren fra det som i realiteten er bevisopptak til bruk for mulig fremtidig hovedforhandling. En prinsipiell drøftelse fra arbeidsgruppen savnes på dette punktet.

Arbeidsgruppen peker på side 42 i rapporten på at visse avgjørelser tillagt domstolen ikke uten videre bør overføres til politiet, og at adgangen til å begjære rettslig avhør av vitner

som omfattes av forskriften ikke kan fjernes helt. Som eksempler nevner arbeidsgruppen forklaringsplikten som bare gjelder for retten (strpl. § 230) og overprøving av vitners nektelse av å svare på spørsmål (strpl. § 123). Når det gjelder forklaringsplikten, forstår vi det likevel slik at arbeidsgruppen foreslår at politiet skal kunne pålegge vitner forklaringsplikt for politiet.

Vi nevner også at retten har kompetanse til å beslutte beramning av avhør som binder forsvarer på en måte påtalemyndigheten ikke kan, noe som gir forsvarer større mulighet for å trenere avhørene som skal ledes av politijurister.

Forslaget legger opp til en raskere og enklere prosedyre med færre involverte i avhørene når politiet som hovedregel selv leder avhørene. OPD har ikke innvendinger til det.

Et sentralt poeng for politiet er i denne forbindelse at kostnadene ved utskrivning av avhørene foreslås overført til politiet. Dersom det skjer, er det avgjørende at politiet sikres nødvendige ressurser til skrivearbeidet, herunder ved økning i antall avhør som følge av forslagene i forskriften. Forutsatt et årlig antall avhør av barn i OPD etter forslaget på ca. 470 (se pkt. 3), beregnes utfra tallmaterialet i pkt. 14 ressursbruk ved dialogutskrift til ca. 470 dagsverk. Ved parallell protokollering av resymé med utvalgte sekvenser i dialogutskrift beregnes 235 dagsverk. OPD må i tilfelle ansette personell til å skrive avhørene, og de vil ha behov for kontorlokaler, nødvendig datamateriell, mv.

Etter dagens forskrift § 14 fjerde ledd skal utskriften av avhøret gjennomleses og bekreftes av dommeren. Vi kan ikke se at arbeidsgruppen har foreslått noen regulering av tilsvarende kontroll. På samme måte som for øvrige avhør tatt opp på lyd og bilde, ser ikke påtalejuristene behov for at påtalejuristene skal kvalitetssikre og godkjenne protokollatet fra avhøret. Ansvar for et riktig protokollat må som for andre avhør ligge hos den som protokollerer.

Dersom man mot formodning vil pålegge politijuristen som leder avhøret å se gjennom hele avhøret i ettertid for å kvalitetssikre protokollatet – uavhengig av om det er som dialogutskrift, resymé eller en kombinasjon – vil hvert avhør generere svært mye etterarbeid for politijuristen. Med 212 avhør i 2012, og et gjennomsnitt på 1 time per avhør, utgjør det som utgangspunkt 212 timeverk for politijuristene. Erfaringsmessig må man ved utydelig tale høre gjennom enkelte sekvenser flere ganger, slik at samlet tidsforbruk vil være større. Ved dialogutskrift vil kontrollen knytte seg til nøyaktigheten av dialogen. Velges resymé, må det også fortløpende vurderes kritisk om mer eller annen informasjon skal inn i protokollatet. En slik vurdering vil kunne bety at man må høre gjennom flere sekvenser flere ganger for å vurdere om informasjon er så viktig at det må inkluderes. For politijuristene vil en slik kontroll derfor lett kunne føre til minst 400 timer årlig med dagens antall avhør. Legges til de 260 sakene årlig der det etter forslaget formentlig bør gjennomføres avhør etter forskriften, vil årlig antall timer til slik kvalitetskontroll være ca. 500 timer. Samlet ressursbruk til en slik kontroll blir da ca. 900 timer årlig.

9. Forslaget om utvidelse av rettens adgang til å avslå påtalemyndighetens begjæring om rettslig avhør (strpl. § 237)

Arbeidsgruppen har foreslått en utvidelse av rettens adgang til å avslå påtalemyndighetens begjæring om rettslig avhør etter strpl. § 237. Begrunnelsen for forslaget – å forhindre en utvikling i praksis der det begjæres rettslig avhør for sikkerhets skyld – virker ikke overbevisende. Man kan spekulere i om den reelle begrunnelsen for begrensningen er at

ikke politidistriktene ved å begjære rettslig avhør skal kunne pålegge tingrettene kostnadene ved å skrive ut avhørene, sammenlign tilsvarende om ansvar for salær til sakkyndig i avgjørelse LH-1999-938. Vi er ikke kjent med at strpl. § 237 eller ordningen med dommeravhør misbrukes i dag, og ser ikke grunn til å innføre en slik begrensning som foreslått på dette området.

Under enhver omstendighet har forslaget til nytt andre ledd i strpl § 237 en formulering som etter sin ordlyd er innholdsløs og fullstendig overlater til rettens skjønn om begjæringen skal tas til følge. En slik regel fremstår som prosessdrivende og svært lite hensiktsmessig. Også av rettspedagogiske grunner bør vilkår fremgå av lovteksten på en helt annen måte enn forslaget legger opp til.

10. Forslaget om krav om utdanning til avhører og påtalejuristen som leder avhøret (forskriften § 5 første og tredje ledd)

10.1 Formelle krav til utdanning av avhører

Europarådets konvensjon 25.10.2007 nr. 201 om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttelse og seksuelt misbruk stiller i artikkel 35 nr. 1 bokstav c krav til staten om å sikre at avhør av barn på konvensjonens område utføres av spesielt utdannet personell.

OPD støtter et formelt krav til utdanning for avhører.

Barn som avhøres er ofte i en sårbar situasjon. Det er viktig at barn får mulighet til å forklare seg utfra sine utviklingsmessige premisser og i riktig tempo, slik at de ikke opplever avhørssituasjonen som ukontrollerbar, nedverdiggende eller ydmykende. Barn som forklarer seg om potensielt traumatiske hendelser de har opplevd, vil kunne få sterke følelsesmessige reaksjoner. For at barn ikke skal oppleve avhørssituasjonen som et potensielt nytt traume, må de avhøres i riktig tempo og på en måte de forstår og som står i samsvar med deres utviklingsmessige forutsetninger.

Barn trenger trygghet for å kunne åpne seg i et avhør, og er i større grad enn voksne avhengige av at voksne rundt dem etablerer denne tryggheten for dem ved trygge rammer for det som skal skje. Avhører må gjennom samtalens form og gjennom forklaring for barnet om det som skal foregå, klare å gjøre avhørssituasjonen trygg for barnet.

Barns fungering når det gjelder hukommelse, språk og intellekt beror på barnets aldersmessige utvikling. Det er viktig at avhører har god innsikt i hva barn kan huske, hva de kan sette ord på og hva de forstår på de ulike utviklingstrinn. Mangler avhører denne forståelsen, vil barnet ikke kunne forklare seg optimalt i avhøret. Dersom barnet ikke får aldersspesifikk hjelp til å forklare seg, kan det bli forvirret eller villedet, med den følge at barnet ikke forklarer seg optimalt.

Fordi det er vondt å høre barn fortelle om vold eller seksuelle overgrep kan avhører få sterke følelsesmessige reaksjoner. Avhører må derfor ha bygget seg opp erfaring med å takle egne følelsesmessige reaksjoner som kan oppstå i selve avhørssituasjonen eller etter avhøret.

Barn kan oppleve avhørssituasjonen som helende når det kjenner seg trygt, følelsesmessige reaksjoner ivaretas på en god måte og barnet opplever mestring i avhørssituasjonen. Dette kan være avgjørende for at en påfølgende behandling blir optimal.

Disse hensynene taler med stor vekt for at det stilles formelle krav til avhørers utdanning.

Basert på den stipulerte økningen i avhør, anslås at OPD vil trenge opptil 30 flere avhørere med spesialutdanning enn i dag. Opplæringen på PHS, inklusiv lesedager og eksamen, anslås å utgjøre fravær på ca. 7 uker pr avhører. Samlet utgjør en slik opplæring 210 ukeverk. I tillegg skal hver avhører under utdanning gjennomføre minst 3 avhør med veileder i sitt politidistrikt, dvs. til sammen 90 avhør. Dette utgjør en belastning på veilederne (dagens erfarne avhørere i OPD) på minst 2 dagsverk pr avhør, til sammen ca. 180 dagsverk.

10.2 Formelle krav til utdanning av politijuristene som leder avhørene

OPD støtter krav til utdanning for politijurist som skal lede avhørene.

Det stilles i dag ingen formelle kompetansekrav til den som leder avhøret, utover stilling som dommer/dommerfullmektig. SBO ser i dag eksempler på både dommere og politijurister som ikke forstår barns forklaring i lys av deres alder, utviklingsnivå og implikasjoner av traumer. En del diskusjoner i formøtene og på bakrommet underveis i avhøret viser at det vil være en fordel å øke kompetansen til alle som leder avhørene.

Politijurister som skal lede avhør bør på grunn av sakenes alvor, avhørenes spesielle karakter og deres rolle som leder av avhørene ha en viss erfaring. Krav om gjennomført obligatorisk grunnutdanning som politijurist og utvidet påtalekompetanse bør være et minimum. En rekke politijurister har allerede bakgrunn som dommerfullmektiger eller kompetanse tilsvarende dommerfullmektiger og dommere. For å heve kvaliteten på avhørene fra dagens ordning støtter OPD forslaget om å opprette kurs for politijurister som skal lede avhør av barn. Grunnleggende kunnskap om utviklingspsykologi, traumepsykologi, vitnepsykologi, samt kjennskap til avhørers metodikk er naturlig innhold. PHS kan for eksempel utvikle nettbaserte moduler som kombineres med lokal opplæring i regi av politidistriktet og lokalt barnehus. Barnehusene bidrar allerede ved grunnutdanning på politistudiet og ved utdanning av dommeravhørere ved PHS.

For å sikre at flest mulig politijurister har noe kompetanse på området, foreslår vi i tillegg at undervisning om temaet inkluderes i den obligatoriske grunnutdannelsen av politijurister før de tildeles utvidet påtalekompetanse.

I dag er det mange politijurister uten utvidet påtalekompetanse som er til stede ved dommeravhør, og dette er av kapasitetsgrunner nødvendig for å få gjennomført avhørene. Den store gjennomtrekken for politijurister – særlig på stasjon - er en utfordring dersom det innføres formelle krav til utvidet påtalekompetanse og særskilt kurs for å lede avhørene. Gjennomtrekken av påtalejurister både i OPD og i Norge generelt var i 2011 ca. 17 % (kilde: Politijuristene i Oslo). Gjennomtrekken er klart størst på stasjonene, der familievoldssakene behandles. Raskt vil gjennomtrekken derfor kunne lede til at få eller ingen politijurister i et lite distrikt eller på en liten stasjon er kvalifisert etter forskriften.

Krav til kompetanse hos avhører og politijuristen som leder avhøret oppfattes som en ordensforskrift, uten at brudd får noen konsekvenser for bruken av avhøret.

Dersom opplæring av politijurister for å lede avhørene beregnes til ca. 5 dager, vil det for de ca. 100 påtalejuristene i OPD utgjøre ca. 500 dagsverk som en engangsinvestering. Basert på ovennevnte gjennomtrekk må dessuten årlig opp mot 20 nye politijurister i OPD gjennomgå opplæringen, dvs. opp mot 100 dagsverk årlig.

11. Forslaget om regler for hvem som kan tillates å følge avhøret (forskriften § 8)

Av pedagogiske grunner kan det være hensiktsmessig å forskriftsfeste ulike aktørers adgang til å følge avhøret. Det er særlig viktig at barnehusets ansatte får være til stede.

OPD støtter også forslaget om at representanter for barnevernet normalt skal kunne følge avhøret, ettersom barnevernet har ansvar for å vurdere barnets sikkerhet og omsorgssituasjon etter avhøret. Det fremstår derfor som problematisk om barnet skal kunne hindre barnevernet i å være til stede, slik forslaget legger opp til. SBO har i dag erfaring for at flere tingretter prinsipielt ikke tillater barnevernet å følge dommeravhøret, noe som kan være problematisk.

I samarbeidet mellom politiet og barnevernet er det imidlertid tidvis en utfordring at regelverkene for dokumentinnsyn for barnets foreldre er ulikt etter straffeprosessloven og barnevernloven. Særlig gjelder utfordringen dokumenter med opplysninger som av etterforskningstaktiske grunner må og kan klausuleres etter strpl. § 242. Dersom barnevernet etter avhøret treffer akuttvedtak om omsorgsovertakelse av barnet (bvl. § 4-6) og vedtaket påklages, skal fylkesnemndas vedtak i klagesaken foreligge innen en uke (bvl. § 7-23). Mistenkte foreldre vil i saker for fylkesnemnda ha krav på dokumentinnsyn (bvl. § 7-4), og referat av hva barnet har forklart i avhør vil ofte være et sentralt dokument. Det blir her en problemstilling hvor detaljerte opplysninger fra barnets forklaring barnevernet legger inn i sin sak. Foreldrene vil i en del slike saker kunne få innsyn i opplysninger fra barnets forklaring som på dette stadium av saken kan være til vesentlig skade for etterforskningen. Foreldrene kan da få mulighet til å tilpasse sine forklaringer og forspille bevis, slik at saken må henlegges.

12. Forslaget om regler for bruk av videokonferanse under avhør (forskriften § 9)

Ved SBO ble det i 212 brukt videokonferanse i 164 avhør, mot 144 avhør i 2011. Det er særlig i saker fra Søndre Buskerud, Asker og Bærum og Follo politidistrikter videokonferanse brukes. Bruk av videokonferanse bryter med det grunnleggende prinsippet som ligger til grunn for etableringen av barnehusene om at alle møter der barnet befinner seg. En slik utvikling vil neppe heller utgjøre beste praksis. Kommunikasjon omkring viktige avgjørelser blir vanskeligere og det har lett for å utvikle seg separate møter i møtet. Terskelen for bruk av videokonferanse bør derfor være høy. Dersom man på grunn av lang reisevei for involverte likevel må bruke videokonferanse, er det viktig at i det minste bistandsadvokaten er samme sted som barnet.

Krav om tilstedeværelse på barnehuset vil i deler av landet gi økte reiseutgifter og kontorfravær. For OPD har tilstedeværelsen på SBO ingen nevneverdig kostnad.

13. Forslaget om presisering av regler for sikring av siktedes rett til kontradiksjon og rett til å få oppnevnt forsvarer under etterforskningen (forskriften § 10)

Reglene om siktedes rett til effektiv kontradiksjon er grunnleggende for straffeprosessen. Samtidig må hensynet til siktede i noen grad avveies mot hensynet til barnet. Ved avhør av barn knytter utfordringene seg særlig til at man etter dagens regler så vidt mulig skal unngå gjentatte avhør av barn (dagens forskrift § 13) og at siktede under hovedforhandlingen ikke får anledning til å stille spørsmål til barn som har forklart seg i dommeravhør.

Europarådets konvensjon 25.10.2007 nr. 201 om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttelse og seksuelt misbruk stiller i artikkel 35 nr. 1 bokstav e krav til staten om å sikre at antall

avhør av barnet på konvensjonens område begrenses mest mulig og ikke overstiger det som er strengt nødvendig for straffesaken. Arbeidsgruppen foreslår i forskriften § 6 at det ikke bør gjennomføres flere avhør enn det hensynet til sakens opplysning og vitnet tilsier. Det kan stilles spørsmål ved om formuleringen er noe mer liberal enn konvensjonen.

Arbeidsgruppen viser til nyere forskning om at gjentatte avhør ikke nødvendigvis er skadelig for barn, i alle fall dersom avhørene gjennomføres av kompetente avhørere, etter anbefalte metoder, tett i tid og av den samme avhøreren. Disse hensyn er søkt ivaretatt i forslaget til forskriften § 6 andre ledd om supplerende avhør. For øvrig viser erfaring at supplerende avhør kan hjelpe barn til å huske hendelsesforløp ved at hendelsene blir aktivert og barna får tilgang til historien. Dette er et velkjent fenomen innen traumeforskning. Flere avhør vil da gi barnet flere muligheter til å forklare seg. Kunnskap om traumer og overgrepssatte barn tilsier at barna trenger ro og forsikring om at de ivaretas for å forklare hva de har opplevd.

OPD tilstreber ved dommeravhør en best mulig ivaretagelse av siktedes rett til kontradiksjon, samtidig som vi forsøker å unngå flere avhør av barnet. Der dommeravhør gjennomføres, er regelmessig den siktede avhørt forut (eventuelt samme dag) og gjort kjent med anklagene, slik at siktede til sin forsvarer kan formidle relevante kontrollspørsmål til avhøret av barnet. Forsvarer følger normalt dommeravhøret, og kan derved effektivt ivareta siktedes rett til kontradiksjon. Slik unngår vi i størst mulig grad supplerende avhør med oppfølgingsspørsmål fra forsvarer. Praksisen er ressurskrevende.

I en rekke saker er det en vag og tynn mistanke, men likevel rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold (strpl. § 224 første ledd). Ofte er det ingen annen måte å avklare mistanken på enn å avhøre det berørte barnet. I slike saker kan det være svært ressurskrevende og kompliserende for etterforskningen i forkant av avhøret å måtte avhøre mistenkte, oppnevne forsvarer og beramme dommeravhør. OPD støtter derfor forslaget i forskriften § 8 om at politiet fortsatt - når hensynet til etterforskningen tilsier det – i noen grad skal kunne avhøre barnet uten at mistenkte eller hans forsvarer varsles. Utfra de krav til kontradiksjon EMK stiller er det imidlertid viktig, slik også arbeidsgruppen fastholder, at siktede som hovedregel skal varsles om det første avhøret av barnet og at forsvarer som hovedregel skal følge avhøret.

Dersom siktedes forsvarer i færre saker tillates å følge avhøret, vil det i en rekke saker øke sannsynligheten for flere avhør av barnet. Jo lengre tid som går, desto svakere blir også kvaliteten på en del avhør. Dersom siktedes mulighet for kontrollspørsmål systematisk gjennomføres mye senere i tid enn det første avhøret, svekkes muligheten for et godt oppfølgingsavhør og derved effektiv kontradiksjon.

Førsteamanuensis Ph.D. Jon Petter Rui har 13.08.2011 avgitt en betenkning til arbeidsgruppen, der han har vurdert arbeidsgruppens forslag opp mot siktedes rett til kontradiksjon etter EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav b. I hans pedagogiske glideskala for vurdering av kvaliteten på siktedes kontradiksjon (rapporten side 137), fremstår arbeidsgruppens forslag som en systematisk svekkelse i forhold til OPDs praksis. Vi er som alminnelig synspunkt skeptisk til å svekke kvaliteten på siktedes rett til kontradiksjon, fordi effektiv kontradiksjon er en rettsikkerhetsgaranti som øker kvaliteten på etterforskning og påtaleavgjørelser.

For øvrig bemerkes at fristene i forskriften § 10 tredje og fjerde ledd i ungdomssaker vil harmonere dårlig med fristen på 42 dager for påtaleavgjørelse (strpl. § 249 andre ledd).

En del mistenkte er det svært vanskelig å komme i kontakt med. Der det er grunn til å tro at forsvarer i løpet av tre uker ikke vil oppnå en avklaring fra sin klient, bør politiet straks sette i gang orienteringsprosessen selv.

Arbeidsgruppen anslår at forslaget om å åpne for flere avhør av samme vitne, sammenholdt med at siktedes forsvarer får være til stede i færre avhør, vil føre til at antall avhør øker med 15%, formentlig i hovedsak supplerende avhør. Anslaget fremstår som svært usikkert uten noen form for dokumentert empirisk grunnlag, og det fremgår ikke hvilke premisser det bygger på. OPD er svært skeptisk til anslaget, og mener departementet ved sin ressurstildeling må legge til grunn at åpningen for flere avhør vil føre til en betydelig økning i antall avhør, med de økonomiske og administrative konsekvenser det vil få.

14. Forslaget om at protokollering av avhør ikke lenger skal skje som dialogutskrift, men som ordinære politiavhør, dog med åpning for delvis og begrenset protokollering (forskriften § 12 tredje ledd)

I en rekke saker er det et problem for etterforskningen og påtaleavgjørelse av sakene at dommeravhørprotokollen med dialogutskriften fra avhøret ikke er klar før etter mange uker, og til dels først etter flere måneder. Opplysningene fra avhøret er ofte sentrale som grunnlag for den videre behandlingen av saken, herunder ytterligere etterforskningsskritt, bruk av tvangsmidler (for eksempel varetektsfengsling og besøksforbud), ved formulering av siktelse, ved påtaleavgjørelse i politiet, ved påtaleavgjørelse hos statsadvokaten, ved påtalejuristens eller statsadvokatens forberedelse til hovedforhandling og under irettføring av saken, samt formentlig også for domsskrivingen. Spørsmålet er hvordan barnets opplysninger i avhør best protokolleres med tanke på opplysningenes helt sentrale betydning og de mange bruksområder avhøret har. Her gjør flere motstridende hensyn seg gjeldende.

Det er utvilsomt svært ressurskrevende å skrive dialogutskrift av alle dommeravhør, noe også tingrettene gir tydelig uttrykk for. OPD opplever at Oslo tingrett i stadig økende grad nå beslutter at utskrift av avhøret ikke skal skje, og at dette åpenbart for en stor del er motivert i den ressursbruk dialogutskrift krever. I flere av disse sakene er OPD grunnleggende uenig i tingrettens vurdering, idet relevante opplysninger for etterforskningen har fremkommet i avhøret. Rettens beslutning om at avhøret ikke skal skrives ut fører i flere saker til at politiet selv må skrive ut avhørene, noe som neppe er i samsvar med dagens forskrift. Dette får stor ressursmessig betydning for OPD og får ressursmessige konsekvenser for den videre etterforskningen av sakene.

Ved dialogutskrift beregnes 6-8 timer skriving pr. time avhør, og det er derfor svært ressurskrevende sammenlignet med resymé protokollert i etterkant eller parallelt. Særdeles viktige uttalelser skal for øvrig i alle avhør så vidt mulig gjengis med avhørtes egne ord, jf. påtaleinstruksen § 8-14 tredje ledd.

Arbeidsgruppen foreslår at politiet skal overta ansvaret for utskrift av dommeravhør. Det er derfor svært viktig at alle forhold knyttet til protokollering av avhørene vurderes nøye. Til illustrasjon opplyses at et gjennomsnittlig dommeravhør tar ca. 1 time. Antall årlige dommeravhør ved OPD der avhøret skrives ut (ca. halvparten av alle foretatte dommeravhør) og beregnet tidsbruk ved ulike former for protokollering viser hvilken

ressursbruk denne nye arbeidsoppgaven vil kreve. Både kriminalitetsutviklingen og forslagene som vil føre til at flere avhør omfattes av ordningen, vil til sammen gi vesentlig flere avhør enn i dag. Dermed vil også ressursbruken til protokollering øke vesentlig fremover. Ved at dette ansvaret overføres til politiet, påføres OPD vesentlige kostnader som det må kompenseres for.

Når det gjelder spørsmålet om protokolleringens form er det to ulike perspektiver. I det følgende presenteres først det politifaglige perspektivet og deretter påtalejuristenes perspektiv.

***

Fra et politifaglig perspektiv er det neppe ressursmessig gjennomførbart eller nødvendig at dommeravhør skal protokolleres i dialogutskrift. En slik praksis vil påføre ansvarlig etterforsker 1-2 arbeidsdager med protokollering i etterkant av hvert dommeravhør. En slik ressursbruk kan politifaglig ikke forsvares sett opp mot kravene til kvalitet og fremdrift i disse sakene.

Fra et politifaglig synspunkt anses avhørsresymé - med integrert dialogutskrift av særlig viktige uttalelser (med tidsangivelse) – som mer hensiktsmessig metodikk enn dialogutskrift. Vi viser her til forsøket med parallell protokollering gjennomført ved OPD som er vedlagt arbeidsgruppens rapport. Dette er den metodikken som anvendes i avhør av voksne med lyd- og bildeopptak og anses som detaljert nok til at rapporten ivaretar informasjonsbehovet til etterforskere og påtalemyndighet. Dokumentasjonsbehovet anses ivaretatt ved lyd- og bildeopptaket. En stor fordel med metodikken resymé i kombinasjon med dialogutskrift er at det også legges inn tidsangivelse på sentrale steder i avhøret, slik at det er lett å gå inn i opptakene og kvalitetssikre rapporten. Bruk av rapportskrivners merknader i tekst (i parentes og med tidsangivelse) er praktisk for å beskrive kontekst eller non-verbale atferd hos barnet. Dialogutskriften fanger ikke opp det som fremkommer i avhøret, utover det verbale, noe som er en vesentlig svakhet ved dialogutskriften. For å kunne vurdere påliteligheten og troverdigheten av barnets forklaring, må uansett hovedetterforsker og påtalejurist som ikke har fulgt avhør i egen sak se gjennom opptaket for å få full oversikt over både den verbale og non-verbale kommunikasjonen (kroppsspråk og non-verbale uttrykk) i avhøret og konteksten rundt barnets forklaring. Ellers kan de gå glipp av viktig informasjon om forklaringen, noe som i tilfelle er bekymringsfullt for barnets rettssikkerhet.

Tidsforbruket ved parallell protokollering som resymé - foretatt av en annen skriver enn den som tar avhøret - er den tiden avhøret tar, med tillegg av tid i etterkant for kvalitetssikring. Hvor lang tid slik kvalitetssikring vil ta, avhenger av hvor langt avhøret er og hvor mange korrigeringer som må foretas. Erfaring viser at ved god parallell protokollering kan avhøret kvalitetssikres på 1-2 timer. Dokumentet vil da normalt foreligge samme dag eller dagen etter og være tilgjengelig for alle som etterforsker saken og ved påtalemessige beslutninger.

Parallell protokollering som resymé krever gode skriveferdigheter og nøyaktighet. Langt fra alle etterforskere behersker i dag metoden, men erfaring fra Seksjon for volds- og seksualforbrytelser viser at med opplæring og øvelse vil de fleste etterforskere kunne gjøre dette.

For å begrense bruken av etterforskerressurser til protokollering av dommeravhør, bør det vurderes å ansette sivile skrivere som gis opplæring i protokollering av avhør. En fagplan for utdanning av sivile skrivere finnes på PHS. Ved Seksjon for volds- og seksualforbrytelser er det ansatt sivilt personell som har fått opplæring i protokollering av avhør, både parallell og etterfølgende protokollering. Forskning fra England viser for øvrig at sivile skrivere skriver mer objektive resyméer fra avhør av voksne enn politiutdannede.

Dersom protokollering utføres av sivilt ansatt, må avhører selv foreta kvalitetssikringen, jf. riksadvokatens retningslinjer 16.10.2009 for politiavhør med lyd- og bildeopptak. Hvis protokolleringen foretas av en annen polititjenestemann enn avhører, vil denne selv kunne kvalitetssikre og ferdigstille rapporten. Ved protokollering av dommeravhør vil dette ikke være et tema i og med at det er selve opptaket som er beviset. Rapporten er kun for å dekke informasjonsbehovet til de som etterforsker og påtaleavgjør saken. Rapporten skal heller ikke gjennomleses og vedtas av barnet og kan derfor heller ikke være et dokument barnet eller andre konfronteres med i retten.

Gjennomsnittlig tidsforbruk ved protokollering i etterkant av et avhør er erfaringsmessig 2-3 timer skrivning pr time avhør. Tidsforbruket vil variere betydelig med skriverens trening, hvem som avhøres (uttrykksform, språk, ordforråd), bruk av tolk og kunnskap og ferdigheter hos den enkelte etterforsker. En god avhørsmetodikk med hyppig bruk av oppsummering både underveis i fri forklaring og ved temasondering vil lette protokolleringen vesentlig, ettersom oppsummeringene ofte vil utgjøre kjernen i resyméet.

Fra et politifaglig perspektiv oppsummeres at dagens praksis for avhør av voksne med lyd- og bildeopptak med resymé i kombinasjon med dialogutskrift av ”særlig viktige uttalelser”, en aktiv bruk av rapportskrivers merknader kronologisk i rapporten og hyppig tidsangivelse av løpende tid i teksten, til sammen dekker behovet for skriftlig rapport av dommeravhør. Denne metodikken krever ikke mye etterarbeid hvis etterforsker foretar en parallell protokollering under avhøret, den gir et bedre produkt enn dagens dialogutskrift og gir også en høyere kvalitet i den etterforskningsmessige og påtalemessige behandlingen av saken fordi det gis tidsangivelser og kan legges inn bokmerker som gir økt effektivitet ved gjennomsyn av opptaket.

***

Fra påtalejuristenes perspektiv har protokollatet og dialogutskriften en annen betydning enn den fremstår fra et politifaglig perspektiv. For den påtalemessige behandlingen av saken i politiet og hos statsadvokaten, samt under iretteføringen, er dialogutskriften fortsatt et svært viktig dokument ved siden av selve videoopptaket av avhøret. Vi viser her til og tiltrer høringsuttalelse 02.04.2013 fra Oslo statsadvokatembeter i denne sak.

En av begrunnelsene for at barn avhøres på en særskilt måte, er at barnets språklige og intellektuelle utvikling er på et annet nivå enn hos voksne, og barna er lettere å lede. Det er derfor enda viktigere enn ved avhør av voksne å synliggjøre i protokollatet hvordan spørsmål stilles og svar fremkommer. Dialogutskriften viser også vesentlig bedre enn et resymé hvilken språkforståelse barnet har, noe som ofte er svært viktig for forståelsen av hele avhøret og barnets bruk av begreper. Ved resymé filtreres en del av denne viktige informasjonen bort av etterforsker eller sivil skriver. Erfaring fra aktorering viser også at kvaliteten på resyméer generelt varierer, og at også sentral informasjon kan være utelatt.

Mange avhør av barn tas helt innledningsvis i en etterforskning, før politiet har oversikt over hvilke temaer eller uttalelser som senere vil vise seg å få betydning. Det er derfor vanskelig på dette tidlige stadiet av etterforskningen å vurdere sikkert hvilke uttalelser fra barnet som er særlig viktige, og som derfor bør gjengis i dialogform, slik forslaget forutsetter. Ved å skrive resymé risikerer man at nyanser og opplysninger som senere i etterforskningen viser seg å få betydning, ikke blir protokollert. Erfaring fra aktorering viser at også under hovedforhandlingen – i flere instanser - kan uventede uttalelser og temaer bli helt avgjørende, for eksempel for vurdering av tiltaltes eller vitners troverdighet. Dette kan føre til at et avhør må spilles av flere ganger under en hovedforhandling, med den økte ressursbruk det medfører også for alle rettens aktører.

Et annet poeng er at resymé av voksnes politiavhør gjennomleses og vedtas av den voksne. Disse vedtatte resyméene brukes derfor i retten til å konfrontere vitner med deres forklaringer og under prosedyrene. Barna møter ikke i retten og blir derfor ikke der konfrontert med sine tidligere forklaringer. Deres forklaringer brukes imidlertid – vurdert utfra hvordan spørsmål stilles og svar fremkommer – til å konfrontere tiltalte og vitner med. Gjengivelsen må da være helt presis. Barn er vesentlig dårligere i stand til å forstå betydningen av nyanser i formuleringer og konsekvenser av å vedta et resymé som er utarbeidet av en etterforsker eller sivilt ansatt. Av de som ble avhørt ved SBO i 212 var for eksempel 193 barn i alderen 3-7 år og 194 barn i aldersgruppen 8-11 år. For så unge barn vil det åpenbart ikke gi mening at de skal vedta politiets resymé av sin forklaring. Det samme gjelder egentlig også for barn i aldersgruppen 12-15 år. Forslaget i forskriften § 12 tredje ledd, siste punktum, om at den som avhøres ikke trenger å underskrive rapporten er derfor uheldig formulert. Det store flertall av vitner under ordningen vil være så unge at de nettopp ikke bør underskrive rapporten. Det er neppe hensiktsmessig å åpne for et valg.

Videoopptaket viser det nøyaktige forløpet av avhøret, og brukes naturligvis også av påtalejuristene under saksforberedelse og i hovedforhandlingen. Normalt er det saksansvarlig politijurist som både følger avhøret og påtaleavgjør saken, men av praktiske grunner er det langt fra alltid slik. Påtalespørsmålet skal i tillegg i svært mange av sakene vurderes av statsadvokaten og til dels også riksadvokaten. Ofte vil det i praksis være en annen politijurist eller statsadvokat som aktorerer saken enn den som påtaleavgjorde saken. Samlet er det et stort antall påtalejurister som må se gjennom alle avhør av barn. Dersom det ikke er dialogutskrift, må alle disse påtalejuristene hver for seg vurdere kritisk om et resymé i tilstrekkelig grad gjengir informasjonen fra avhøret. Det vil da for hver av dem ofte være behov for å se gjennom hvert avhør flere ganger, og/eller spole tilbake og se gjennom flere sekvenser om igjen.

Vi minner også om at det ikke bare er i saker der det tas ut tiltale at statsadvokaten må vurdere slike avhør. I mange saker som henlegges klages saken inn for statsadvokaten, som så må vurdere alle bevisene i saken.

Fra et påtaleperspektiv er videoopptaket av avhøret vesentlig mindre praktisk å bruke til påtalejuristens mange formål enn en nøyaktig dialogutskrift av forklaringen. For påtalejuristen dreier det seg om vurdering av og forberedelse til bruk av tvangsmidler (for eksempel varetektsfengsling og besøksforbud), ved formulering av siktelse, ved påtaleavgjørelse i politiet, ved påtaleavgjørelse hos statsadvokaten, ved påtalejuristens eller statsadvokatens forberedelse til hovedforhandling og under irettføring av saken – ofte i flere instanser.

Vi stiller oss tvilende til om et resymé nødvendigvis vil bli tillatt fremlagt som et hjelpedokument under hovedforhandlingen, slik arbeidsgruppen forutsetter. Uansett er det under avspilling av avhøret i hovedforhandlingen fra aktors perspektiv klart mindre egnet med resymé som hjelpedokument enn en dialogutskrift. Man vil derfor i større grad være avhengig av at alle dommerne og aktørene noterer nøyaktig det barnet forklarer. Her minner vi om at avhøret normalt spilles av innledningsvis i hovedforhandlingen, før dommerne utfra det øvrige bevismaterialet vet hva som vil vise seg å bli sentrale uttalelser. Som nevnt vil det dessuten ofte kunne bli noe annet under hovedforhandlingen enn forutsatt. Og det vil ofte være andre uttalelser enn beskrivelse av straffbare handlinger som blir avgjørende for å domfelle en person. En fullstendig dialogutskrift vil derfor være vesentlig mer praktisk ved aktoreringsprosessen enn et resymé.

En dialogutskrift gir en helt nøyaktig gjengivelse av avhøret, og er mye raskere og enklere å slå opp i og bruke – både under forberedelser og i rettsmøter - enn om man må finne frem og spille av den aktuelle sekvensen i videoopptaket hver gang. Ordrett gjengivelse av barnets uttalelser på en rekke punkter vil for eksempel ofte kunne være sentralt å konfrontere tiltalte og vitner med under en hovedforhandling. Det samme gjelder for de andre områdene påtalejuristen bruker avhøret. Generelt sparer politiets påtalejurister (og formentlig også statsadvokatene) mye tid på å slå opp i dialogutskriften hver gang man skal kontrollere et utsagn eller sammenhengen det fremkom i, fremfor hver gang å måtte finne frem og spille av videoen fra avhøret. Det er heller ikke alle påtalejurister som har lett tilgjengelig datateknisk utstyr til å spille av avhørene på. Fra et påtaleperspektiv er det svært negativt med endringer som gjør det praktiske påtalearbeidet for politijuristene og statsadvokatene mer tungvint.

Fra dette perspektivet vil bl.a. arbeidet med påtaleavgjørelser (både for politijuristen og statsadvokaten), forberedelser til bruk av avhørene i ulike rettlige sammenhenger, og endelig under aktoreringsprosessen, bli mer tidkrevende.

Politijuristen som påtaleavgjør saken - med dagens dialogutskrift som sentralt hjelpemiddel - behøver i enkle saker bare se gjennom hvert avhør én gang. Utover dette kan dialogutskriften leses om igjen på de sentrale punktene. Det samme gjelder formentlig for statsadvokater og riksadvokat. Mister man en fullstendig dialogutskrift, må det legges til grunn at politijuristen ved hver påtaleavgjørelse av en tilsvarende sak må se gjennom hvert avhør flere ganger for å være sikker på at han har full oversikt over alle nyanser som kan ha betydning. Dersom man legger til grunn at et avhør i gjennomsnitt varer 1 time, betyr gjennomsyn 1-2 flere ganger 1-2 flere timers arbeid for politijuristen ved hvert avhør. Politijuristen må vurdere alle avhør. Med utgangspunkt i dagens ca. 200 årlige avhør, blir det for politijuristene merarbeid på ca. 300-400 timer ved påtaleavgjørelse. Legges til de 260 sakene årlig der det etter forslaget *bør* gjennomføres avhør etter forskriften (se omtalen i pkt. 3), vil årlig antall timer til gjennomsyn av disse avhørene ved påtaleavgjørelse komme i tillegg med over 700 timer. Samlet merarbeid for politijuristene *ved påtaleavgjørelse* blir da ca. 1000-1100 timer årlig.

Ved forberedelse til aktoreringsprosessen kommer nye runder med forberedelser – ofte med en annen politijurist eller statsadvokat enn den som har påtaleavgjort saken. Dagens fullstendige dialogutskrift utgjør det helt sentrale dokumentet ved slik forberedelse. Dersom politijuristen eller statsadvokaten må se gjennom hvert avhør 2-3 ganger under saksforberedelsen, vil også det innebære en meget betydelig ressursbruk. Selv om et gjennomsnittlig dommeravhør varer ca. 1 time, antas gjennomsnittlig varighet av avhør i

saker som kommer til hovedforhandling å være lengre fordi de inneholder mer informasjon. Gjennomsnittlig varighet anslås til nærmere 1,5-2 timer. Gjentatt gjennomsyn av dommeravhørene før aktorering vil derfor ta mange timer som kunne vært spart ved fullstendig dialogutskrift. Vi har ikke tall for hvor mange avhør som årlig spilles av i retten, og samlet ressursbruk på dette stadiet kan derfor vanskelig anslås. Det vil etter forslaget imidlertid bli betydelig.

På grunn av sakenes og avhørenes svært ulike karakter, er det svært vanskelig å anslå den samlede økte ressursbruken slikt merarbeid vil medføre, utover at det i mange saker vil dreie seg om mange timer merarbeid pr sak for både politijurister og statsadvokater som har befatning med sakene.

15. Forslaget om at reglene om observasjon ikke videreføres i ny forskrift

OPD støtter forslaget.

16. Forslaget om at aldersgrensen heves for fritaksreglene for vitner i strpl. § 122 i saker som gir rett til bistandsadvokat, og også presiseres til å gjelde strpl. § 123

Erfaring ved OPD viser at det er en del usikkerhet rundt anvendelsen av strpl. §§ 122 og 123 i forbindelse med dommeravhør. En presisering i strpl. § 123 vil derfor virke klargjørende.

Barn som får velge om de vil forklare seg om nærstående vil kunne få en unødvendig stor følelse av ansvar for hva som skjer med deres nærstående, noe som kan være belastende. Erfaring viser at dette valget er vanskelig for mange 12-åringer. Dette taler for å heve alderen for fritak i saker som gir rett til bistandsadvokat. På den annen side må det alltid påregnes samvittighetskvaler om konsekvensene av hva man forklarer om nærstående, og at dette kan påvirke hva barnet faktisk forklarer i avhør.

Barn som får valget om å la være å forklare seg, vil kunne nekte å forklare seg av andre grunner enn den fritaksretten skal beskytte. Å nekte kan fremstå som den enkleste løsningen, forklaring kan være flaut og vanskelig, eller barnet har mer lyst til å gjøre andre ting enn å bli avhørt.

Orientering til et barn om muligheten for fritak for vitneplikt kompliserer for øvrige også kontaktetableringen med barnet innledningsvis i avhøret.

17. Forslaget om at reglene om formaning og forsikring samordnes (strpl. §§ 128 og 131)

OPD støtter forslaget.

18. Forslaget om at retten til å få oppnevnt bistandsadvokat utvides til også å omfatte overtredelser av strl. §§ 227 - 229 dersom handlingen har skjedd på bopel eller antas begått av noen vedkommende har et særlig tillitsforhold til (endring i strpl. § 107a)

OPD støtter forslaget om rett til bistandsadvokat i saker som ligger nært opp til strl. § 219, og der mange av de samme hensyn og behov for juridisk bistand gjør seg gjeldende for fornærmede.

Retten til bistandsadvokat er samtidig et kriterium for hvilke saker som omfattes av ordningen (forskriften § 2 første ledd), og en utvidelse av denne kretsen vil derfor også føre

til at avhør av barn i flere saker omfattes av ordningen. OPD har ikke tallmateriale som viser hvor mange saker årlig endringen vil berøre. Den økte ressursbruk disse avhørene vil medføre må OPD i tilfelle kompenseres.

19. Forslaget om at påtalemyndigheten i politiet får hjemmel til å oppnevne verge i akutte tilfeller (endring i vgml. § 27)

OPD støtter forslaget om at påtalemyndigheten i hastesaker kan oppnevne setteverge. Særlig i initialfasen av etterforskningen kan dette være viktig, bl.a. for å få samtykke til legeundersøkelse av barn.

Som påpekt av arbeidsgruppen vil varsling av verger straks setteverge er oppnevnt (vgml § 14 tredje ledd), lett føre til stor risiko for barnet og stor fare for bevisforspillelse. Hensynet til etterforskningen tilsier derfor at oppnevning av setteverge bør kunne skje uten samtidig varsling av vergene.

Avsluttende bemerkninger:

Oslo politidistrikt er av den oppfatning at forslagene vil medføre en betydelig økning i ressursbruken for politidistriktene. Bare for Oslos del vil dette medføre et ikke ubetydelig antall årsverk, jf bemerkningene ovenfor. Utifra dagens situasjon med stadig økende familivoldssaker og med skjerpede krav til frister og utvidelse av gruppen som skal dommeravhøres, må vi kunne foreløpig anslå at dette vil bety ressursøkning på ca 15 årsverk for Oslo politidistrikt.

Vil forslagene bli vedtatt er det viktig at dette må følges opp med nødvendig ressurstilførsel, slik at politidistriktene vil kunne klare og følge opp forslagene og intensjonene bak endringene.

Videre er vi usikre på om det er tilstrekkelig kapasitet til å videreutdanne nok antall personer til dommeravhørere. Allerede idag oppfattes det som om denne kapasiteten er utilstrekkelig. I den anledning må det sørges for at denne kapasiteten er tilfredstillende dimensjonert før eventuelle endringer trer ikraft.

Hans Halvorsen
visepolitimester

Kopi til orientering:

Oslo statsadvokatembeter, Postboks 8021 Dep, 0030 OSLO

Politidirektoratet, Juridisk avdeling/Utredningsseksjonen, Postboks 8051 Dep, 0031 OSLO

Saksbehandler:
Audun Kristiansen
Tlf: 22669387